

GALATA KADILIĞI TEREKE KAYITLARINA GÖRE KİTAP SAHİPLİĞİNE NİCEL BİR BAKIŞ¹

Arş. Gör. Nisa ÖKTEM
İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi
Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü
n.oktem2@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-7862-1788>

ÖZ

Terekeler, ölen şahısların geride bıraktıkları taşınır veya taşınmaz bütün mallarının, “kassam” olarak adlandırılan görevliler tarafından İslam hukuku çerçevesinde taksim edilip “katip”lerce kayıt altına alınmasıyla meydana gelmiştir. Tereke kayıtları ölen kişilerin meslekleri, sosyo-ekonomik ve entelektüel düzeyleri, sahip oldukları eşyalar ve geride bıraktıkları aile efradı hakkında önemli bilgiler içerdiğinden sosyal tarih çalışmalarının vazgeçilmez birincil kaynakları arasındadır. Kişilerin hayattayken sahip olduğu her türlü eşyanın dökümü olan tereke kayıtlarında sıklıkla kitap isimlerine de rastlanmaktadır. Bu terekeler incelenerek kişinin sahip olduğu kitap türleri ile entelektüel yaşam düzeylerine ilişkin bilgi sahibi olabilmek mümkündür. Bu çalışmanın amacı, tereke kayıtlarındaki kitaplardan hareketle 18. yüzyılın ilk yarısında Galata bölgesinde ölmüş olan insanların kütüphane ve kitap kültürü ile olan ilişkisini ortaya koymaktır. 1727-1745 (H.1140-1158) yılları arasındaki 18 yıllık zaman dilimindeki Galata kadi sicillerinde yer alan ve muhallefat listelerinde kaydedilmiş olan 97 adet tereke kaydı bu araştırmanın kapsamına alınmıştır. Çalışmada 18. yüzyılın ikinci yarısında Galata bölgesinde yaşamış olan ve bu çalışma kapsamına alınan, terekelerinde iki ve üzeri kitap kaydı bulunan 49 şahsın sahip olduğu kitapların toplam değerinin toplam servetlerine oranlarının ortalamasının, araştırma öncesinde %2'den büyük olduğu varsayılmış olup bu bağlamda uygulanan tek örneklem t testi sonucuna göre ise bu farkın istatistiksel açıdan da anlamlı olduğu ortaya konulmuştur. Araştırmada içerik analizi yöntemi ile 97 adet tereke kaydı incelenmiş ve tereke sahiplerinin cinsiyetlerine, mesleklerine, sakini oldukları mahallelerine, sahip oldukları kitap türlerine, geride bıraktıkları toplam servetlerinin kitap servetlerine oranlarına bakılarak tüm bunların muhallefat listelerindeki toplam kitap sayıları ile arasındaki nicel ilişkileri raporlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tereke, Kassam, Galata, Kadi, Sicil

QUANTITATIVE OVERVIEW OF BOOK OWNERSHIP ACCORDING TO GALATA KADI ESTATE RECORDS

ABSTRACT

Estate records were formed by all the movable or immovable properties left behind by the deceased persons, who were named as "kassam" within the framework of Islamic law and registered by "clerks". Estate records are among the indispensable primary sources of social history studies, as they contain important information about the professions, socio-economic and intellectual levels of the deceased persons, their belongings, and the family past they left behind. Book titles are also frequently found in the estate records of all kinds of things that people have while they are alive. It is possible to have information about the types of books owned by the individual and their intellectual life levels by examining these estates. The aim of this study is to reveal the relationship of people who died in the Galata region, which was known to have a certain socio-cultural level in the first half of the 18th century, from the books in estate records. 97 records were included in the scope of this research, which were included in the Galata kadi registers in the 18 years period between 1727-1745 (H.1140-1158) and whose books were recorded in the list of items. In the study, it was assumed that the ratio of the total value of the books to the total wealth of 49 people who lived in the Galata region in the second half of the 18th century and were included in this study and had two or more books in their estate, was assumed to be greater than 2% before the study, and the only sample applied in this context was According to the results of the t test, it was revealed that this difference was statistically significant. In the research, 97 pieces of estate records were examined with the method of content analysis and the quantitative relationships between all of them and the total number of books in the custard lists were reported by looking at the gender, profession, neighborhoods they resided in, the types of books they owned, and the ratio of their total wealth to book wealth.

Keywords: Estate Records, Kassam, Galata, Kadi, Registry

¹ Bu çalışma, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü Doktora Programı 2019-2020 Güz Dönemi Araştırma Yöntemleri dersi kapsamında hazırlanmış dönem sonu raporunun gözden geçirilmiş halidir.

GİRİŞ

Kişilerin hayatta iken sahip oldukları içerisinde kitapların da yer aldığı her türlü eşyanın dökümü olarak nitelendirilen tereke kayıtları bilindiği üzere sosyal tarih çalışmalarının vazgeçilmez birincil kaynakları içerisinde yer almaktadır. Öte yandan İstanbul'un Galata bölgesi ise sosyal tarih çalışmalarında cazip bir bölge niteliği taşımaktadır. Bölgedeki Avrupalı tüccar ve elçilerin varlığı, liman bölgesi olması hasebiyle Batı'dan gelen ya da Batı'ya giden gemilere ev sahipliği yapıyor oluşu, aynı zamanda Müslüman tüccarların ve iş kollarının varlığı, Osmanlı Galata'sının ekonomik, sosyal ve kültürel bakımdan incelenmesini cazip kılan nedenler arasındadır ve farklı kaynaklardan yararlanılarak ortaya koyulacak olan araştırmalar sayesinde bölgenin tarihinin aydınlanacağı görüşü yaygındır (Akyıldırım, 2010, s. 8). Bu çalışmada İstanbul'un bu hareketli liman bölgesindeki kültürel yaşamın ve entelektüel hayatın yapısını anlamak üzere kitap varlığına odaklanılacaktır. Galata'daki kitap kültürünü ele alan bu çalışmada kaynak olarak tereke kayıtları kullanılmaktadır.

Osmanlı Devleti erken dönemlerden itibaren her türlü mali işlerini kayda geçirmeyi başarmıştır. Bu başarılı yaklaşım çerçevesinde vefat eden kişilerin tüm mal varlıkları da detaylı bir şekilde defterlere kaydedilmiş ve böylece tereke defterleri meydana gelmiştir (Toraman, 2005, s. 118-119). Tereke defterleri, zengin veri içerikleri ile Osmanlı maddi kültürü araştırmalarında araştırmacılar için önemli bir kaynak özelliği taşımaktadır. Farklı yaş, meslek, cinsiyet ve dini kimliğe sahip olan kişilerin öldükten sonra kayıt altına alınan, hayattayken sahip oldukları her türlü eşyanın dökümü olan terekeleri ayrıntılı bir şekilde incelendiğinde sahip oldukları kitap türleri ile entelektüel yaşamlarına, geri kalan eşyalarıyla ise ekonomik durumlarına dair verilerle sosyo-kültürel yaşam düzeylerine ilişkin izler sürebilmek mümkündür.

Tereke, "*ölünün bıraktığı mal yerinde kullanılır bir tabirdir*" (Pakalın, 1993, s. 460). Ölünün geride bıraktığı tüm mallarının detaylı dökümünü kapsayan tereke kayıtları, muhalefat, metrukat, kassam olarak da adlandırılmaktadır. Tereke kayıtlarında öncelikle ölen şahsın hayatta iken ikamet ettiği bölge, mahalle veya köy ismi ile birlikte zikredilir. Sonrasında müteveffanın lakabı, unvanı ve varsa mesleği zikredilir. Varsa geride bıraktığı eşi ve çocuklarının isimleri yazılır ve belirlenen vasilerinin kimler olduğu kaydedilir. Sonra ölen şahsın bıraktığı mallar miktarı ile birlikte yazılarak bu malların tahmini veya bilirkişiler tarafından belirlenen fiyat değerleri yazılır. Terekelerde listelenen malların o dönem piyasasındaki cari değerleri genelde kuruş cinsindedir. En son olarak da cenaze masraflarına, borçlarına, ıskata² ve tereke kaydı dolayısıyla alınan vergilere ve varsa şahsın mehir³ ve nafaka borçları ile alakalı bilgiler verilerek, varislerin her birinin hisseleri oranında alacakları malların nakdi değerleri yazılır (Kavaklı, 2014, s. 88). Bazen müteveffa hayatta iken, sahip olduğu mallarının belli bir kısmının hayır işleri için ayrılmasını talep etmiş olabilir. Böyle bir durumda tereke kaydına da not düşülmekte olup eğer şahsın mallarının bir kısmı hayır işleri için ayrılmışsa belirtilen meblağlar toplam servetten çıkarılarak kalan meblağ varisler arasında paylaşılmakta idi.⁴

Bu çalışmanın amacı 18. yüzyılın ilk yarısını kapsayan Galata kadılığı tereke kayıtlarından hareketle Galata bölgesinde yaşamış insanların kütüphane ve kitap kültürü ile olan ilişkisini ortaya koymaktır. Belirlenen bu amaç doğrultusunda çalışmada şu sorulara yanıt aranmaya çalışılmıştır:

- 1) Kitapların toplam değerinin toplam servetlerine oranlarının ortalamasının %2'den büyük olduğu varsayılan terekelerinde iki ve üzeri kitap kaydı bulunan 49 kişinin terekesindeki toplam kitap değerlerinin toplam servetlerine oranları nedir?

² Ölenlerin kılınmamış namazları ve tutulmamış oruçları için verilen sadaka (Iskat, 2006)

³ Nikah akdi sonlandığında kocanın karısına ödemek zorunda olduğu para veya mal (Aydın, 2003)

⁴ Bu çalışmadaki örnek terekeler: Galata Şer'iyye Sicilleri (Bu ifade devam eden metin içerisinde, dipnotlarda, kaynakça ve eklerde artık GŞS kısaltması ile gösterilecektir) arasından 282/v.35a, 282/v.43 no'lu terekeler

2) Terekelerinde sadece bir adet Kur'an-ı Kerim veya En'am-ı Şerif kaydı bulunan 48 kişinin terekesindeki toplam kitap değerlerinin toplam servetlerine oranları nedir?

3)İki ve üzeri kitap kaydı bulunan 49 kişinin terekesindeki toplam kitap değerlerinin toplam servetlere oranlarının mahallelere göre dağılımı nasıldır?

Galata kadılığı tereke kayıtlarına dayanarak ortaya konulması planlanan bu çalışmanın amacı, bireylerin servet-kitap/kütüphane ilişkisini ortaya koymak ve sahip oldukları kitaplar ile tereke sahiplerinin kimlikleri arasındaki korelasyonları mümkün mertebe ele almaktır. Bu yaklaşımın Osmanlı'da kütüphane ve kitap kültürü literatürüne katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Aynı şekilde kitap-servet ilişkisinin mahalle düzeyinde ele alınması ise bölgenin kültür haritası için kitap sahipliğine dair veriler sağlayacaktır.

GALATA BÖLGESİ VE ÖNEMİ

Bizans döneminde Galata bölgesi için, halk arasında "karşı" manasına gelen *Pera* tabiri kullanılırdı. Galata, Bizans halkı ile birlikte çoğunlukla yabancı tüccarların da yaşadığı bölge olarak bilinmektedir. Osmanlı döneminde ise bugünkü Tünel-Galatasaray arası Galata'nın kuzey sınırını, günümüzde Kasımpaşa olarak bilinen yer batı sınırını, Tophane ise doğu sınırını oluşturmaktaydı. Osmanlılar döneminde fetihten sonra İstanbul şehri, İstanbul ve bilad-ı selase⁵ (Eyüp, Galata, Üsküdar) olarak idarî-adlî bölgelere ayrılmıştır. Galata kadılığına tabi olarak görev yapan naiblerin⁶ yetki alanı Hasköy ve Boğazdan Yeniköy'e kadar uzanmıştır, dolayısıyla idarî yönden Haliç'in kuzey ve Boğaz'ın Avrupa yakası da Galata kadılığına bağlıydı (Ortaylı, 1996, s. 303-304).

Galata'nın bir liman bölgesi olması sebebiyle ekonomik, demografik ve kültürel özellikleri açısından Galata, tipik bir Osmanlı-Türk şehirden farklılık göstermektedir. Bölgedeki yabancı tüccarlar ve elçilerin varlığı onu, Galata'yı başkent İstanbul'un diğer bölgelerinden ayıran en önemli özelliğidir (Akyıldırım, 2010, s. 5). Galata bölgesinde Müslüman nüfus önceleri az sayıda iken özellikle İspanya'dan Osmanlı'ya sığınan Müslümanların bu bölgeye yerleştirilmeleri ile nüfus sayısında artış gözlenmiştir (Ortaylı, 1996, s. 304). Bölgede inşa olunan bedesten, han, hamam ve camiler ile bölgenin Müslüman nüfusu kökleşmiştir (Akyıldırım, 2010, s.7). Sığınan Müslümanların ilk yerleşim yerleri Arap Camii civarı olmuş; daha sonraları II. Bayezid devrinde kurulan Galata Sarayı mektebi ve açılan Galata Mevlevihanesi de Müslüman nüfusun artışı etkilemiştir (İpşirli, 1996, s. 322; Tanman, 1996, s. 317).

OSMANLILARDA KİTAP VE KİTAP KÜLTÜRÜ

Kitabın bilinen esas vazifesi toplumsal değerler bağlamında bilgi aktarmak, eğitmek, öğretmek ve dünya görüşü kazandırmak olsa da kitap, sosyal hayatta bazen bir eğlence aracı, bazen lüks bir nesne, bazen de bir koleksiyon tutkusu kaynağı olabilmektedir. Kitap aynı zamanda mal olarak da kıymetlidir, çünkü her kitabın mutlaka bir müşterisi ve kitabı ticari bir meta olarak değerlendiren bir satıcısı bulunmaktadır (Sabev, 2016, s. 16). Bir kitaba veya kitap serisine sahip olan kişilerin, gerçekte onları okuyup okumadıkları kesin olarak bilinemese de kitap sahipliği verileri, sahiplerinin ve ait oldukları toplumların entelektüel kimlikleri hakkında fikir sahibi olunmasını sağlar (Zubcevic, 2015, s. 12).

Osmanlılarda kitap, sosyal hayatta ulaşılması zor olan nadide nesnelere biri idi. Bunun temel sebebi ise birçok kültürün mirasçısı ve emanetçisi olarak bilinen Osmanlı Devleti'nde kitap

⁵ İstanbul ile kullanıldığında Galata, Üsküdar ve Eyüp, tek başına kullanıldığında ise İstanbul, Bursa ve Edirne kadılıklarını ifade eden bir tabir (İpşirli, 1992)

⁶ İslam devletlerinde hükümdar, vali, kadı gibi devlet ricalinin vekili, temsilci veya yardımcısı (Avcı, 2006)

kültürünün de farklı kültürlerin etkisinde kalarak hem yazılı hem de sözlü anlatım şeklinde devam etmesi olarak açıklanabilir.

Orta çağ İslam anlayışına göre bilgi edinme, öğrenme ihtiyacını giderirken kitapları okumak yerine, yüksek sesle yapılan okumaları dinleme yöntemi daha geçerli idi. Soysal (2010)'a göre bu anlayışa bağlı olarak ortaya çıkan sözlü anlatım geleneğinin uzun süre devam etmiş olması, o dönemde dinleyerek öğrenebilen insan belleğinin bir nevi kütüphane işlevini üstlenmesine yol açmıştır. Ekonomik ve coğrafi koşullar nedeniyle ulaşılması zor olan kitap nesnesine sözlü anlatım geleneğinin devam ettiği dönemlerde dinleyerek hafızaya alma yöntemi ile kişiler dolaylı da olsa kitaba ve kitabın içerisindeki bilgiye sahip olabiliyorlardı. Cami ve medresede yapılan sohbetler sırasında hafızaya alınan bilgilerin kişiden kişiye aktarılma yöntemi ile de bilgi edinimi süreci devam etmiştir. Öte yandan cami ve medreselerde açılan kitaplıklar ile bu kurumlar Osmanlıların sosyal yaşamında kitap nesnesine rahatlıkla ulaşabildikleri mekânlar olmuşlardır. (Saltık, 2007).

18. yüzyılda Osmanlı'daki kütüphanelerin sayısında önemli bir artış görülmektedir. 17.yüzyılın sonlarına doğru ulema ve talebelere açık medrese ve türbe kütüphaneleri, öte yandan tüm halka açık cami ve tekke kütüphaneleri dışında müstakil kütüphaneler de kurulmaya başlanmıştır. Erünsal (1991), kütüphane sayısındaki bu önemli artışın nedenlerini halkın okuma-yazma oranının artması olmakla birlikte medrese talebelerinin ihtiyaçlarındaki artış olarak da dile getirmektedir. Soysal (2010)'ın yapmış olduğu önemli bir tespite göre ise toplumumuz bir 'kütüphane geleneği' ne sahip olmuş ancak 'kütüphane kültürü' geliştirememiştir. Soysal, sahiplendiğimiz bu 'kütüphane geleneği'nin güçlü bir 'hıfz/saklayarak koruma' güdüsünden geldiğini ve bu anlayışın da günümüze dek sürdüğünü dile getirmektedir.

Osmanlı kitap kültürü, 18. yüzyıla kadar yazma eserlerden müteşekkildi. Yazma eser geleneği içerisinde önem arz eden husus tek nüsha eserlerin varlığıdır. Bu eserleri meydana getiren müellifler eserlerini üretirken sınırlı sayıda bir kitleye hitap ederler. Bu eserlerin varlığını ve sahipliğini tespit etmek bakımından tereke kayıtları oldukça önemlidir (Erünsal, 1991). Bireylerin kitap ve kütüphane kültürü ile olan ilişkisini değerlendirmek amacıyla tereke kayıtları incelendiğinde; insanların sahip olduğu kitap türleri, farklı meslek gruplarından olan insanların sahip oldukları eserlerin içeriği, ne tür kitapların ve hangi müelliflerin daha çok tercih edildiği gibi konular aydınlığa kavuşturulabilir. Bununla birlikte kitap sahipliğinin mahallelere göre dağılımının yapılması ile bölgenin kültür haritası çıkarılabilir. Ayrıca terekelerdeki kitap fiyatları sahip olunan diğer eşya fiyatları ile karşılaştırarak dönemin kitap fiyatlarındaki değişimler ortaya konabilir (Karataş, 1999, s. 319). Literatürde bu türden çalışmalar içerisinde önemli şahısların tereke kayıtlarının incelenmesine dair müstakil araştırmalar⁷ olabildiği gibi bir bölgeye ait tereke kayıtlarının incelenerek bölgenin sosyo-ekonomik yaşam düzeyini ve entelektüel kimliğini ortaya koymaya çalışan araştırmalar⁸ da mevcuttur.

ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ

Osmanlı toplumu ilk olarak 1727 yılı temmuz ayının başlarında Sultan III. Ahmed'in fermanı ve Şeyhülislam Yenişehirli Abdullah Efendi'nin verdiği fetva ile İbrahim Müteferrika'nın İstanbul'un Yavuz Sultan semtindeki evinde kurduğu matbaa ile tanışmıştır. İbrahim Müteferrika'nın 1745 yılındaki vefatı ile matbaanın işletme vazifesi, Sultan I. Mahmud döneminde, Rumeli kadısı İbrahim

⁷ Örnek çalışmalar için bkz. Kenan Yıldız, "Sanatkâr Bir Devlet Adamından Geriye Kalanlar: Esad Muhlis Paşa'nın Terekesi", *Yavuz Argıt Armağanı*, yay. haz. Mustafa Birol Ülker, İstanbul, 2010, 209-264; Zeynel Özlü, "Tereke Kaydından Hareketle 18. Yüzyılda Turgutlulu Bir Gayrimüslimin Günlük Yaşamı: Oganés Veleđ Pedros", *Uluslararası Turgutlu Sempozyumu Bildirileri C.II*, 2018, 1081-1094; Gülser Oğuz, "Tereke Kaydından Hareketle Bir Osmanlı Vezirinin 18. Yüzyıl Başlarındaki Yaşam Tarzı: Amcazâde Hüseyin Paşa", *Millî Folklor* 22(88), 2010, s. 91-100. Filiz Dığıroğlu, "XIX. Yüzyıl Osmanlı Başkentinde Entelektüel Bir Acem: Mirza Habib İsfehanî ve Terekesi", *Osmanlı Araştırmaları Dergisi* 49(49), 2017, s.293-341.

⁸ Örnek çalışmalar için bkz. Nisa Öktem, "XVIII. Yüzyıl Galata Terekelerine Göre Osmanlı'da Kitap Kültürü", Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2017; Esra Muhacir, "XVII. Yüzyılda Üsküdar'da Kitap Kültürü", Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2013.

Efendi ile Anadolu kadılarından Ahmed Efendi'ye geçmiştir. Ancak bilinmeyen sebeplerden ötürü matbaa uzun süre faaliyet gösterememiştir (Kut, 1994, s.10-11). Bu durumun Osmanlı toplumundaki kitap ve okuma kültürünü etkileyebileceği düşünüldüğünden 1727-1745 yıllarını kapsayan 18 yıllık zaman dilimindeki Galata sicillerinde yer alan ve muhalefat listelerinde kitapları kaydedilmiş olan 97 adet tereke kaydı bu araştırmanın kapsamına alınmıştır. Bu çalışmada 18. yüzyılda Galata kadılığına ait 375 adet sicil defteri içerisinde muhalefat listelerinde kitapları kaydedilen 97 kişiye ait tereke kaydı incelenmiştir. Araştırmada içerik analizi yöntemi ile 1727-1745 yılları arasındaki Galata sicillerinde kayıtlı olan 97 adet tereke kaydı üzerinden tereke sahiplerinin mesleklerine, sahip oldukları kitap türlerine, geride bıraktıkları toplam servetlerinin kitap servetlerine oranlarına bakılarak tüm bunların muhalefat listelerindeki toplam kitap sayıları ile arasındaki nicel ilişkileri tablolar ile raporlanmıştır. Karataş (1999), 16. yüzyılda Bursa'daki tereke kayıtlarına dayanarak insan-kitap ilişkisi üzerine yaptığı benzer çalışmada kişilerin kitap servetlerinin toplam servetlere oranlarının ortalamasının %1,7 olduğunu tespit etmiştir. 18. yüzyıl kapsamında yapılan bu çalışmada ise 16. yüzyıla kıyasla 18. yüzyılda Osmanlı'daki kütüphanelerin sayısında artış olduğu ve okuma yazma oranının yükselmesinden ötürü⁹ kitaba daha çok değer verildiği düşünülmüş olduğundan bu çalışmada çalışma kapsamına alınan, terekelerinde iki ve üzeri kitap kaydı bulunan 49 şahsın sahip olduğu kitapların toplam değerinin toplam servetlerine oranlarının ortalamasının %2'den büyük olduğu hipotezi savunulmaktadır. Bu farkı istatistiksel açıdan da test edebilmek için tek örneklem t testi uygulanmıştır. Çalışmada kullanılan 97 adet tereke kaydı, içerik analizi yöntemi ile incelenmiş ve bu tereke kayıtları için, kayıtlarda yer alan tereke numarası, tereke yılı (hicri ve miladi), tereke sahibinin adı, mahallesi, cinsiyeti, mesleği, sahip olduğu kitap sayısı, bu kitapların türleri, sahip olunan kitaplara verilen toplam değerler ve terekeye kaydedilen tüm servet değerinin kitaplara verilen toplam değerlere oranı başlıkları ile Excel ortamında yaklaşık bir ay sürede tamamlanan bir veri seti oluşturulmuştur.

ARAŞTIRMANIN SINIRLILIĞI

Çalışmada kaynak olarak kullanılan tereke kayıtları, esasen ekonomik göstergeler içerse de kişilerin sosyal ve entelektüel yaşamlarına dair izler sürebilmemize olanak sağlar. Fakat incelenen tereke kayıtları ait oldukları dönemi bütünüyle yansıtmamaktadır. Çünkü sadece ölen şahsın küçük çocukları var, varisleri yok veya nerede yaşadıkları bilinmiyor ise ya da yetişkin varisleri arasında muhalefet çıktığında mahkemeye başvurduklarında terekeleri kayıt altına alınır; yani tüm vefat edenlerin tereke kayıtları tutulmazdı. Özellikle kadınlar ve gayrimüslimlerin terekeleri oldukça az sayıdadır. Üstelik tutulan tereke kayıtlarının tamamının günümüze ulaştığını söylemek de mümkün değildir. Dolayısıyla kitap sahipliği konulu bu araştırma da sadece günümüze ulaşmış tereke kayıtları üzerinde yapılmıştır. Öte yandan tarihi araştırmaların tekrarı olmayan gözlem ve olaylara dayandığı bilindiğinden incelenen dönem hakkında genelleme yapmak pek mümkün olamamakta ve bulgular arasında neden-sonuç ilişkisi kurmak da zorlaşmaktadır. Bunun yerine veriler arasındaki ilişkileri ortaya koymanın daha doğru bir yaklaşım olduğu düşünülmekte olup bu yaklaşım ve değerlendirmeler de ancak kaynak olarak kullanılan belgeler üzerinden yapılmaktadır.

Tereke kayıtlarında değişen yazı usulplarının okunabilirlik noktasında doğurduğu zorluk, muhalefat listelerindeki bazı eserlerin okunamaması, bazı kitap isimlerinin eksik, daha doğru bir ifade ile katipler tarafından kısaltılarak yazılması, varaklarda yer yer yıpranmış ve silinmiş kısımların olması tereke kayıtlarının incelenmesi sırasında karşılaştığımız zorlukları oluşturmaktadır. Bu çalışma kapsamında incelenen tereke kayıtlarında okunamayan kısımlar "?" ile, okunabilen ancak doğruluğundan emin olunamayan kısımlar ise "(?)" ile gösterilmektedir.

⁹ Kıyaslama için bkz. İsmail E. Erünsal, "Osmanlılarda Kütüphaneler ve Kütüphanecilik", Timaş Yayınları, İstanbul, 2015.

İncelenen bazı terekelerde şahısların vefat ettikleri esnada Galata bölgesinde misafir oldukları notu düşülmüştür. Galata ahalisinden olmayanların Galata değerlendirmesinde yer alması gerçekliğe halel getiriyor görüntüsü verse de vefat esnasında orada bulunmuş oldukları gerçeği yadsınamayacağı için çalışmaya dahil edilmiştir.

BULGULAR VE YORUM

Çalışma kapsamına alınan muhalefat listelerinde kitap kaydedilmiş 97 adet terekeden 43 tanesinde sadece bir adet “Mushaf”, “Mushaf-ı Şerif” veya “Kelam-ı Kadim” gibi farklı isimlerle zikredilen “Kur’an-ı Kerim” kaydı bulunmaktadır. Beş tanesinde ise yine sadece bir adet “En’am-ı Şerif” diye bilinen En’am suresiyle başlayan ve sık okunan diğer bazı sureleri de içeren cüz kitabına rastlanmıştır. Bu beş tereke de aynı öneme sahip olduğundan “sadece bir adet Kur’an-ı Kerim kaydı” bulunan tereke listesine eklenmiştir. O dönemde sahip olunan Kur’an-ı Kerim’in matbu veya el yazması olması, maddi değerinin her bir terekede farklılık gösteriyor olması ve bu maddi değerinin kişinin toplam servetine oranı gibi hususlar önem arz ettiğinden sadece bir adet Kur’an-ı Kerim veya En’am-ı Şerif kaydı bulunan bu 48 adet tereke de çalışma kapsamına alınmıştır. Geriye kalan 49 adet terekede ise iki ve üzeri kitap kaydı mevcuttur, ancak bu terekeler arasında bir adet *Rüsvani (?)* isimli gayrimüslim bir şahsa ait tereke kaydı¹⁰ mevcuttur ki bu şahsın terekesinde sadece “*Keferer kitabları*” kaydına rastlanılmıştır. Osmanlıların kayıt altına aldığı terekelerde gayrimüslimlerin terekelerine pek rastlanılmadığı ve karşılaşılan gayrimüslim terekelerinin de bu noktada önemli olabileceği düşünüldüğünden rastlanılan bu tereke kaydı da araştırma kapsamına alınmıştır. Kitap ismi sadece “*keferer kitabları*” şeklinde kaydedildiğinden ve bu kitapların sayısı bilinemeyeceğinden veri setinde kitap adedi “1+” olarak girilmiş, ancak “kitapları” ifadesine göre bu kitapların birden fazla olduğu anlaşıldığından bu tereke, iki ve üzeri kitap kaydı mevcut olan tereke listesine dâhil edilmiştir.

İki ve üzeri kitap kaydı bulunan 49 adet terekeden beş tanesinin, kalan 48 adet terekeden ise dokuz tanesinin kadın terekesi olduğu anlaşılmaktadır. İki ve üzeri kitap kaydı bulunan 49 adet tereke kaydı içerisinde yer alan terekelerden birinde geçen şahıs ismi okunamamaktadır¹¹ ancak tereke metninde varisleri arasında zevcesi olduğu zikredildiğinden müteveffanın erkek olduğu anlaşılmaktadır.

49 adet tereke kaydı içerisinde *İbrahim Efendi ibni Abdurrahman ibni Abdullah* isimli şahsa ait tereke kaydının iki kez kaydedildiği tespit edilmiştir.¹² Bu terekelerdeki eşya ve kitap kayıtlarının ve değerlerinin aynı olduğu ancak birinde (GŞS. No: 268/v77) diğerine (GŞS. No: 268/v83) kaydedilmeyen eşya isimlerinin olduğu tespit edilmiş ve dolayısıyla toplam servet miktarının da daha fazla olduğu görülmüştür. Bu şahsın terekesini kayıt altına alan kassam ve kâtibin, daha sonrasında şahsa ait yeni eşyalar çıkması dolayısıyla tekrar şahsın terekesini kayıt altına almak istedikleri ihtimali düşünüldüğünden toplam servet miktarı ve eşya olarak sayıca daha fazla olan tereke kaydının (GŞS. No: 268/v77) en son tutulan kayıt olduğu anlaşılmış ve bu tereke, araştırma kapsamına alınmıştır.

İki ve üzeri kitap kaydı mevcut olan 49 kişinin terekesinden bir şahsın terekesinde; kalan 48 kişinin terekesinden de yine bir şahsın terekesinde tarih kayıtları bulunmamaktadır. Terekelerde kitap kaydına en sık rastlanılan yıl ise 1735’tir. 1734, 1740 ve 1744 yıllarında ise kitap kaydı bulunan hiçbir terekeye rastlanılmamıştır (bkz. Ek. Tablo 1 ve Tablo 2).

¹⁰ GŞS. No: 275/v38/v39 Metnin orijinali için bkz. Ek.1

¹¹ GŞS. No: 290/v55 Metnin orijinali için bkz. Ek.2

¹² GŞS. No: 268/v77b ve No: 268/v83. Metnin orijinali için bkz. Ek.3 ve Ek.4

Tablo 1. Terekelerdeki (İki ve Üzeri Kitap Kaydı Bulunan) Kitap Fiyatlarının Toplam Servetlere Oranları (%10 Üzeri Orana Sahip Olan Tereke Kayıtları)

Tereke no (ID)	Şahıs adı	Kitap serveti (kuruş)	Toplam serveti (kuruş)	Kitap servetinin toplam servete oranı (%)
280_26	Eşşeyh Mehmed Efendi bin Eşşeyh Hasan Efendi	23.695	73.471	32,25
282_43	Elhac Hasan bin Mustafa bin Abdullah	18.000	56.626	31,79
282_35a	Rukiye Hatun ibnetü Ahmed bin Abdullah	3.600	13.048	27,59
303_97_98	Abdullah bin Mehmed (?)	29.110	112.100	25,97
287_08_09	Eşşeyh Mustafa Efendi ibni Elhac Hasan bin Abdullah	28.155	111.527	25,25
271_60	İbrahim Efendi ibni Mehmed	18.940	76.447	24,78
273_12	Durali Said Efendi bin Elhac Ali bin Abdullah	8.980	37.570	23,90
282_85	Mustafa Halebi ibni Elhac Yusuf bin Abdullah	4.220	18.225	23,16
288_20	Molla Ali bin Hızır bin Abdullah	6.030	29.665	20,33
290_20	Mehmed Emin Çelebi ibni Mustafa bin Mehmed	1.460	7.813	18,69
299_76	Elhac Suud ibni Elhac Ali bin Elhac Mehmed	6.240	33.595	18,57
303_03	Mısri Mehmed Beşe ibni Abdullah	1.060	5.734	18,49
282_35b_36	Derviş Mehmed Efendi bin Derviş Mehmed bin Abdullah	1.780	10.430	17,07
288_74	Tabib Elhac Mehmed Efendi bin Elhac Mustafa	7.250	59.950	12,09
285_04	İsmail Efendi ibni Elhac Aziz bin Mehmed	4.610	44.664	10,32

49 adet tereke kaydı içerisinde *Rukiye Hatun ibnetü Ahmed bin Abdullah*¹³ ve *Elhac Hasan bin Mustafa bin Abdullah*¹⁴ isimli şahısların terekelerinde ise müteveffaların vasiyetleri üzerine servetlerinin tamamının hayır işlerine ayrıldığı kaydı yer almaktadır. Şahısların hiçbir eşya kaydının yer almadığı bu terekelere bakıldığında *Rukiye Hatun*'ün terekesinde üç adet, *Elhac Hasan* isimli şahsın terekesinde ise 10 adet Mushaf-ı şerif kayıtlarına rastlanılmıştır. Bilindiği üzere bazı hayır sahiplerinin öldükten sonra bıraktıkları servetin bir kısmıyla Mushaf alınıp ihtiyaç sahiplerine verilmesi yönünde vasiyetleri bulunmaktadır (Erünsal, 2013, s.301). Terekelerde rastlanılan Mushaf-ı şeriflerin parasal değerlerinin şahısların toplam servetlerine oranına bakıldığında ise *Elhac Hasan* isimli şahsın terekesinde bu oranın %32 civarında olduğu görülmektedir. *Rukiye Hatun*'ün terekesinde ise bu oran %28 civarındadır. 49 şahsa ait tereke kayıtlarındaki kitap servetlerinin toplam servetlerine oranlarına bakıldığında adı geçen iki tereke kaydındaki bu oranların üst sıralarda yer aldığı görülmektedir (bkz. Tablo 1).

Tablo 2. Terekelerdeki Kur'an-ı Kerim veya En'am-ı Şerif Fiyatlarının Toplam Servetlere Oranları (%7 Üzeri Orana Sahip Olan Tereke Kayıtları)

Tereke no (ID)	Şahıs adı	Kitap değeri (kuruş)	Toplam serveti (kuruş)	Kitap değerinin toplam servete oranı (%)
276_11	Elhac Abdullah Odabaşı bin Hasan bin Abdullah	24.000	74.240	32,33
276_40	Hasan Bey bin Hüseyin bin Abdullah	8.760	45.120	19,41
268_77a	Osman bin Mehmed bin Abdullah	300	1.702	17,63
282_99	Aişe binti Ahmed bin Abdullah	600	5.000	12,00
276_25	İmam Mustafa Efendi	3.000	34.879	8,60
273_46	Esseyid Ömer Çelebi bin Abdullah	1.080	13.155	8,21
290_72	Osman Ağa bin Ahmed bin Abdullah	1.080	14.090	7,67
278_13	Elhac Hasan bin Hüseyin bin Ali	900	12.397	7,26

¹³ GSS. No: 282/v35a Metnin orijinali için bkz. Ek.5

¹⁴ GSS. No: 282/v43 Metnin orijinali için bkz. Ek.6

Sadece bir adet Kur'an-ı Kerim veya En'am-ı Şerif kaydı bulunan 48 kişinin terekesine bakıldığında sahip olunan bu kitapların fiyatlarının terekeden terekeye farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Terekeler arasında Kur'an-ı Kerim'e verilen en yüksek değer 24.000¹⁵ kuruş olduğu görülmektedir (bkz. Tablo 2). Kur'an-ı Kerim'e verilen parasal değerlerin aynı tereke kaydında bile farklılık gösterdiğine rastlanılmıştır.¹⁶ Bu durum sahip olunan Kur'an-ı Kerimlerin farklı müstensihlerden edinildiğini düşündürmektedir. Yüksek değerdeki Kur'an-ı Kerimler muhtemelen ya meşhur hattatlar tarafından istinsah edilmiş ya da cilt ve tezhipleri ile yüksek değere ulaşmışlardır (Karataş, 1999, s.325). Kur'an-ı Kerimlerin fiyatlarının şahısların toplam servetlerine oranlarına bakıldığında ise en yüksek orana %32,33 ile *Elhac Abdullah Odabaşı* isimli şahsın terekesinde¹⁷ rastlanılmıştır.

Tablo 3. Mahalle Bazında Kitap Fiyatlarının Toplam Servetlere Oranları (%10 Üzeri Orana Sahip Olan Tereke Kayıtları)

Tereke no (ID)	Şahıs adı	Mahallesi	Kitap serveti (kuruş)	Toplam serveti (kuruş)	Kitap servetinin toplam servete oranı (%)
280_26	Eşşeyh Mehmed Efendi bin Eşşeyh Hasan Efendi	Seferikoz Mahallesi	23.695	73.471	32,25
282_43	Elhac Hasan bin Mustafa bin Abdullah	Piyale Paşa-i Kebir Mahallesi	18.000	56.626	31,79
282_35a	Rukiye Hatun ibnetü Ahmed bin Abdullah	Alaca Mehmed Mahallesi	3.600	13.048	27,59
303_97_98	Abdullah bin Mehmed (?)	Sinan Paşa Mahallesi	29.110	112.100	25,97
287_08_09	Eşşeyh Mustafa Efendi ibni Elhac Hasan bin Abdullah	Beylerbeyi Mustafa Çelebi Mahallesi	28.155	111.527	25,25
271_60	İbrahim Efendi ibni Mehmed	Sinan Paşa Mahallesi	18.940	76.447	24,78
273_12	Durali Said Efendi bin Elhac Ali bin Abdullah	Cami-i Cedit Mahallesi	8.980	37.570	23,90
282_85	Mustafa Halebi ibni Elhac Yusuf bin Abdullah	Ekmekçi Paşa Mahallesi	4.220	18.225	23,16
288_20	Molla Ali bin Hızır bin Abdullah	Yenmez (?) Mahallesi	6.030	29.665	20,33
290_20	Mehmed Emin Çelebi ibni Mustafa bin Mehmed	Cihankebir Mahallesi	1.460	7.813	18,69
299_76	Elhac Suud ibni Elhac Ali bin Elhac Mehmed	? Efendi Mahallesi	6.240	33.595	18,57
303_03	Mısrı Mehmed Beşe ibni Abdullah	Sarı Lütüf Mahallesi	1.060	5.734	18,49
282_35b_36	Derviş Mehmed Efendi bin Derviş Mehmed bin Abdullah	Kulaksız Ahmed Mahallesi	1.780	10.430	17,07
288_74	Tabib Elhac Mehmed Efendi bin Elhac Mustafa bin Ahmed	Cami-i Kebir Mahallesi	7.250	59.950	12,09
285_04	İsmail Efendi ibni Elhac Aziz bin Mehmed	Cami-i Cedit Mahallesi	4.610	44.664	10,32

İki ve üzeri kitap kaydı olan 49 adet terekeye göre mahalle bazında kitap fiyatlarının toplam servetlere oranlarına bakıldığında %32'lik bir oranla sayıca fazla kitaba sahip olduğu da bilinen Seferikoz Mahallesi sakini *Eşşeyh Mehmed Efendi*'nin listenin başında yer aldığı görülmektedir. Kitap sahiplikleri mahallelere göre çeşitlilik gösterse de kitap sayılarının ve kitap servetlerinin toplam servetlerine oranlarının Cami-i Cedit ve Cami-i Kebir mahallelerinde yoğunlaştığı görülmektedir (bkz. Tablo 3). Osmanlı döneminde bütün eğitim kurumlarının Fatih ve Süleymaniye başta olmak üzere camiler etrafında teşekkül ettiği bilinmekte olup daha küçük ölçekteki camilerde de medrese ve kütüphanelerin bulunmasından hareketle bu mezkûr iki mahallenin de kitap sahipliği

¹⁵ GSS. No: 276/v11 Metnin orijinali için bkz. Ek.7

¹⁶ GSS. No:282/v85'de kayıtlı Mushaf-ı şeriflerden birisi 300 kuruş iken diğeri 2.640 kuruştur.

¹⁷ GSS. No: 276/v11

bakımından ortalamanın üzerinde bir değer göstermesi tabiidir.

Araştırmada kitap sahipliği ele alınırken kitaba sahip olan kişilerin yaşamlarında sahip oldukları statüler, tereke kayıtlarında sadece Kur'an-ı Kerim veya En'am-ı Şerif kaydı olanlar ile iki ve üzeri kitaba sahip olanlar olmak üzere, Sabev (2016)'in çalışmasından da örnek alınarak şu şekilde sınıflandırılmıştır:

Tablo 4. Kitap Sahiplerinin Mesleki Durumu

Meslek	İki ve üzeri kitaba sahip olanlar	Sadece Kur'an-ı Kerim veya En'am-ı Şerif kaydı olanlar
Ulema	8	6
Asker ve idareci	1	2
Esnaf	4	8
Mesleği kaydedilmeyen kişiler	36	32
TOPLAM	49	48

Tablo 4'e göre tereke kayıtlarında mesleği kaydedilmeyen kişilerin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Mesleği kaydedilenler arasında ise iki ve üzeri kitaba sahip olanların genellikle bu çalışmada ulema sınıfına, sadece Kur'an-ı Kerim veya En'am-ı Şerif sahibi olanların ise bu çalışma özelinde yağcı, çorbacı, berber gibi meslek gruplarını kapsayan esnaf sınıfına mensup oldukları görülmektedir. Ulema sınıfının kitabı bilgi edinmek için bir araç olarak kullandığı düşünüldüğünde diğer meslek mensuplarına nazaran daha fazla kitaba sahip olması beklenmektedir. Dolayısıyla karşılaşılan bu sonuç hiç de şaşırtıcı değildir.

Tak ve Aydın (2019), tereke kayıtları üzerine yaptıkları değerlendirme çalışmasında İstanbul medreselerinde okutulan, halk arasında en çok bilinen ve sahip olunan ve dolayısıyla terekelerde de sıklıkla geçen kitapları Tablo 5'de görüldüğü gibi dokuz kategori altında sınıflandırmışlardır.

Bu çalışmada ise iki ve üzeri kitap kaydı bulunan terekelerde en sık geçen kitap isimleri Tablo 6'daki gibidir. Bu kitapların başında elbette öncelikle İslam dininin kutsal kitabı Kur'an-ı Kerim olarak bilinen Mushaf-ı Şerif gelmektedir. Buradan hareketle kitap sahiplerinin kitapları arasında en az bir adet *Mushaf-ı Şerif*'in mevcut olduğu söylenilebilir. İkinci sırada ise incelenen tereke kayıtlarında 14 kez geçtiği tespit edilen önemli bir fıkıh kitabı olarak bilinen *İbrahim Halebi (Mülteka)* gelmektedir. Mülteka adıyla bilinen Halebi'nin kitabı birçok terekede bu şekilde kaydedilmiştir. Bu çalışmada incelenen terekelerde de ismi bilinmeyen kitaplara sıklıkla yer verildiği görülmektedir. Öte yandan incelenen terekelerdeki kitapların en çok fıkıh ve gramer türünden kitaplar olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 5. Kitap Türleri

Fıkıh Kitapları	Gramer Kitapları	Edebiyat Kitapları	Ferâiz Kitapları ¹⁸	Mantık Kitapları	Belagat Kitapları ¹⁹	Lügat Kitapları	Akâid Kitapları ²⁰	İlm-i hâl Kitapları ²¹
İbrahim Halebi (Mülteka)	Dav	Ta'birmâme	Ferâiz	Kutb	Telhis	Şâhidî	Şerh-i Akâid	Risâle-i Birgili
Muhtasar	Kavâ'id-i i'râb	Arûz	Metn-i Ferâiz	Muhyiddin	Ta'lim-i müte'allim	Ahterî	Molla Celal	Tarikât-ı Muhammediye
Dürer	Molla Câmî	Bostan	Ferâiz-i Seydi	Fenarî	Mutavvel	Farisî lügat	Akaid	İksîr-i Devlet
Eşbâh Nezâyir	Kâfiye	İzâh-ı Me'ânî	Kavaid-i Ferâiz	Haşiye-i Küçük		Lugât-ı Ferište	Risale fi'l-Akâid	Pendname
Sadru's-şeria	Avâmil	Dîvân-ı Câmî	Muhtasar Ferâiz	Hüssam-ı Kati		Lugât-ı Türki ma'a Arabî		Seyyid Alizâde
Kudûrî	Sarf	Dîvân-ı Merâkî	Mecmu'a ani'l-Ferâiz	İsagoci		Lügât-ı Fârisî		
Şerh-i Menâr	İftitâh	Gülistan Şem'îsi		Kazımîr				
Muhtâr	Mutavassıt	Şerh-i ebyât		Kul Ahmed ale'l-Fenari				
Berdâî	Şâfiye	Şerh-i Kaside-i Bürde		Mantık				
Câmi'u'l-Fetâvâ	Çarperdi	Şem'î		Metali				
Eczâ-i Hidâye	Şerh-i Dibâce	Hafız		Mirzacan Kadızade				
Haşiye-i Muhtasar	Dinkoz			Sâdeddin				
Kenz Kitâbü't-telvih	Enmuzec							
Lisanü'l-Hükkâm	Şerh-i İzzî							
Mecma'u'l-Bahreyn alayı	Nahiv							
Meşârik-ı İbn-i Melek	Kavâ'id-i Kurân							
Muhtarat-ı Nevazil	Dibace şerhi							
Münye	Kavâ'id-i Sarf							
Sükûk-ı Hacibzâde	Mecmu'a-i Sarf							
Şerh-i Lübâb	Şerh-i Merâh							
Tavzih	Tecvid-i Birgili							
	Câmî							
Tercih-i Beyyinân	Ecrumiyye							
Vikâye	Elfîyye-i İbn-i Mâlik							
Zübdetü'l-Fetâvâ	Hacı Baba							
nâkıs âhir Kitab-ı Tavzih	Hasan Paşa							

¹⁸ İslam miras hukukunu inceleyen bilim dalı (Bardakoğlu, 1995)¹⁹ Söz sanatlarını inceleyen bilgi dalı, retorik (Belagat, 2006)²⁰ İslam dininde inanılması gereken esasların bütünü ve bunları konu edinen ilmin adı (Kılavuz, 1989)²¹ Temel dini bilgileri içeren el kitaplarının genel adı (Kelpetin, Arpaguş, 2000)

Tablo 6. Terekelerde (İki ve Üzeri Kitap Kaydı Olan) Sık Geçen Kitap İsimleri

Kitap Adı	Miktarı
Mushaf-ı şerif	46
İbrahim Halebi (Mülteka)	14
En'am-ı şerif	9
Sadrü'ş-şeria	7
Dibace şerhi	6
Molla Cami	5
Mutavvel	4

Osmanlı döneminde Üsküdar, Eyüp ve Galata gibi bölgelerde genel bir okuryazar kitlesi mevcuttur. Buralardaki okuryazar kitlenin mevcudiyetinde medrese kültürünün başlıca etkisi bulunmaktadır. Buralarda yaşayan Osmanlı entelektüel ve bürokratlarının da bu kültürden bağımsız olması mümkün değildir.

Öte yandan medrese kültürünün azalmaya başladığı 19.yy'a gelene kadar 17. ve 18.yy'larda medrese kökenli kitapların varlığını yoğun bir şekilde sürdürdüğü bilinmektedir. Dolayısıyla Tablo 6'nın başında da medresenin temel kitaplarından olan Mushaf-ı Şerif gelmesi yadırganamaz. Mushaf-ı Şerif'ten sonra en sık geçen kitaplardan olan Halebi ise medresenin hukuk alanındaki formasyonun en önemli kitaplarından ve ulema sınıfının müracaat ettiği temel eserler arasındadır.

Bu çalışmanın sonucunda terekelerinde iki ve üzeri kitap kaydı bulunan 49 şahsın terekelerine kaydedilen kitapların toplam değerinin toplam servetlerine oranlarının ortalamasının (yaklaşık %9) bu çalışmaya başlamadan önce tahmin edilen %2'den büyük olduğu ve bu farkın %95 güven düzeyinde istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur ($t_{(48)}=4,955$; $p=0,009$). 49 şahsın terekelerine kaydedilen kitapların toplam değerinin toplam servetlerine oranlarının ortalaması tahmin edilen ortalamanın üzerindedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Çalışma kapsamında incelenen 18 yıllık zaman dilimi Osmanlıların basma kitaplar ile ilk kez tanıştığı yıllara rastlamaktadır. Bu kapsamda ele alınan tereke kayıtlarında iki şahsın terekesinde basma kitap tespit edilmiştir. Terekesinde 16 adet kitap kaydı bulunan Cihan-ı Kebir Mahallesi sakini İken 1735 yılında vefat etmiş olan *Halife Mehmed Efendi*'nin terekesinde²² bir adet basma olduğu notu düşülen 1.200 kuruş değerinde Kâtip Çelebi'nin bilinen coğrafya kitabı *Cihannüma* nüshası mevcuttur. Terekesinde²³ basma kitaba sahip olan bir diğer şahıs ise yine Cihan-ı Kebir Mahallesi sakini olup 1729 senesinde vefat eden ve yaşamında mataracılık mesleği ile meşgul olan *Elhac Said bin Abdullah*'tır. Bu şahsın terekesinde 1.200 kuruş değerinde sadece bir adet Mushaf-ı şerif kaydına rastlanılmış ve bunun da basma olduğu notu düşülmüştür. O dönemde matbu kitaplarla henüz tanışılmıyorsa hasebiyle bu matbu Mushaf basımının batı menşeli olması kuvvetle muhtemeldir. Bu şahısların terekelerindeki kitap servetlerinin toplam servetlerine oranları ise sırasıyla birbirine oldukça yakın değerler olarak %0,94 ve %0,92'dir.

Tereke kayıtlarından yola çıkarak 1727-1745 yılları arasında Galata bölgesinde yaşamış olan insanların kitap ve kütüphane ile olan ilişkilerini ortaya koymaya çalışan bu çalışmanın Osmanlı'da kitap ve kütüphane kültürü alanında çalışmalar yapan araştırmacılara bir nebze de olsa ışık tutacağı düşünülmektedir.

²² GŞS. No:285/v28/v29. Metnin orijinali için bkz. Ek.8

²³ GŞS. No:271/v84. Metnin orijinali için bkz. Ek.9

KAYNAKÇA

- Akyıldırım, T. (2010). *259 Numaralı Şer'iyeye Sicili Defterine Göre Galata (Metin ve Değerlendirme)*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Avcı, C. (2006). Naib. *TDV İslam Ansiklopedisi (32)*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 311-312. Erişim adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/naib#2-osmanlilarda>
- Aydın, M. A. (2003). Mehir. *TDV İslam Ansiklopedisi (28)*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 389-391. Erişim adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/mehir>
- Bardakoğlu, A. (1995). Feraiz. *TDV İslam Ansiklopedisi (12)*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 362-363. Erişim adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/feraiz>
- Belagat (2006). *Güncel Türkçe Sözlük* içinde. Erişim adresi: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5cdd28773ee6e3.16302893
- Erünsal, İ. E. (1991). *Türk Kütüphaneleri Tarihi II, Kuruluştan Tanzimat'a Kadar Osmanlı Vakıf Kütüphaneleri*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Erünsal, İ. E. (2013). *Osmanlılarda Sahafılık ve Sahafılar*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- GŞS, No: 268/77b
- GŞS, No: 268/v83
- GŞS, No: 271/v84
- GŞS, No: 275/v38/v39
- GŞS, No: 276/v11
- GŞS, No: 282/v35a
- GŞS, No: 282/v43
- GŞS, No: 285/v28/v29
- GŞS, No: 290/v55
- Iskat (2006). *Güncel Türkçe Sözlük* içinde. Erişim adresi: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5cc5de4b2813d3.43228428
- İpşirli, M. (1992). Bilad-ı selase. *TDV İslam Ansiklopedisi (6)*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 151-152. Erişim adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/bilad-i-selase>
- İpşirli, M. (1996). Galata Sarayı. *TDV İslam Ansiklopedisi (13)*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 322-323.
- Karataş, A. İ. (1999). Tereke Kayıtlarına Göre XVI. Yüzyılda Bursa'da İnsan-Kitap İlişkisi. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8 (8), 317-328.
- Kavaklı Kundakçı, S. (2014). Tereke Kayıtlarına Göre 19. Yüzyılda Merzifon'da Sosyal ve Ekonomik Hayat, *International Journal of History Studies*, 6 (4), 87-112. Erişim adresi: <https://docplayer.biz.tr/docview/56/39199830/#file=/storage/56/39199830/39199830.pdf>
- Kelpetin, Arpağuş, H. (2000). İlmihal. *TDV İslam Ansiklopedisi (22)*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 139-141.
- Kılavuz, A. S. (1989). Akaid. *TDV İslam Ansiklopedisi (2)*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 212-216.

- Kut, T. (1994). Darü'ttıbaa. *TDV İslam Ansiklopedisi (9)*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 10-11.
- Ortaylı, İ. (1996). Galata. *TDV İslam Ansiklopedisi (13)*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 303-307. Erişim adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/galata#1>
- Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü III*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Sabev, O. (2016). *İbrahim Müteferrika ya da İlk Osmanlı Matbaa Serüveni (1726-1746)*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Saltık, E. (2007). *Osmanlı Sosyal Hayatında Kitap*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
- Soysal, Ö. (2010). Osmanlı'da Neler Okundu, 'Kütüphane Kurumu' Nasıl Algılandı, Kurumlaşan 'Gelenek' Yoksa 'Kütüphane Kültürü' Müydü?, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi* 50(2), 163-175. Erişim adresi: <http://dtcfdergisi.ankara.edu.tr/index.php/dtcf/article/view/1177/772>
- Tak, E. ve Aydın, B. (2019). XVII. Yüzyılda İstanbul Medreselerinde Okutulan Kitaplar (Tereke Kayıtları Üzerine Bir Değerlendirme), *Dil ve Edebiyat Araştırmaları (DEA)*, Bahar, 19, 183-236.
- Tanman, M. B. (1996). Galata Mevlevîhanesi. *TDV İslam Ansiklopedisi (13)*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 317-321.
- Toraman, C. (2005). Bir Kamu Politikası Uygulama Aracı Olarak Tereke Muhasebesi ve Osmanlı Uygulaması, *İSMMMMO Yayın Organı, Mali Çözüm (71)*, 116-126. Erişim adresi: http://archive.ismmmo.org.tr/YAYINLAR/MALI_COZUM/MALICOZUM71.pdf
- Zubcevic, A. (2015). *Book ownership in Ottoman Sarejevo 1707-1828*, Leiden University, Doctoral Thesis, Holland.

EKLER**Ek. Tablo 1. Şahısların Terekelerinin (İki ve Üzeri Kitap Kaydı Bulunan) Kronolojik Listesi ve Kitap Adetleri**

Tereke no (ID)	Şahıs Adı	Hicri Tarih	Miladi Yıl	Kitap adedi
268_77b	İbrahim Efendi ibni Abdurrahman ibni Abdullah	17 Safer 1141	1728	2
269_56b	Elhac Hüseyin Reşid bin Abdullah	12 Zilhicce 1140	1728	2
271_139	Elhac Said Efendi bin Elhac Ahmed Efendi	Evasıt-ı Rebiülahir 1141	1728	3
273_12	Durali Said Efendi bin Elhac Ali bin Abdullah	3 Muharrem 1141	1728	19
269_32_33	Suud Efendi ibni Mehmed Efendi bin Abdürrahim	18 Şevval 1141	1729	19
271_60	İbrahim Efendi ibni Mehmed	4 Şevval 1141	1729	26
271_136	Elhac Mustafa ?	5 Şaban 1141	1729	3
271_108	Kemankeş Hacı Ali bin Musa bin Abdurrahman	14 Rebiülahir 1143	1730	2
275_38_39	Rüsvani (?)	Gurre-i Muharrem 1143	1730	1+
273_54	? Mehmed Ağa bin Mustafa bin Abdullah	7 Rebiülahir 1144	1731	2
276_46	Osman Ağa bin Ömer bin Abdullah	8 Zilkade 1144	1732	7
278_32	Elhac Said bin Süleyman bin Abdurrahman	19 Rebiülevvel 1145	1732	3
284_03	Hatice binti Abdullah	26 Rebiülahir 1145(?)	1732	2
284_07	Saliha Hatun	24 Muharrem 1145(?)	1732	3
280_26	Eşşeyh Mehmed Efendi bin Eşşeyh Hasan Efendi	1 Zilkade 1145	1733	33
282_31_32	Elhac Abdurrahman Ağa bin Elhac Hüseyin bin Şaban	5 Ramazan 1147	1735	3
282_35a	Rukiye Hatun ibnetü Ahmed bin Abdullah	15 Zilhicce 1147	1735	3
282_35b_36	Derviş Mehmed Efendi bin Derviş Mehmed	20 Zilhicce 1147	1735	6
282_36b	Ali Efendi bin Şaban bin Abdülmenan	14 Zilkade 1147	1735	16
282_43	Elhac Hasan bin Mustafa bin Abdullah	15 Muharrem 1148	1735	10
282_66	Mehmed Ağa bin Ahmed Ağa	12 Rebiülahir 1148	1735	2
282_76	Molla Mehmed bin Ali bin Şaban	18 Rebiülevvel 1148	1735	2
282_85	Mustafa Halebi ibni Elhac Yusuf bin Abdullah	14 Cemaziyelahir 1148	1735	7
282_89	Hafız Elhac Mustafa Efendi ibni Osman bin Mustafa	12 Receb 1148	1735	16
285_04	İsmail Efendi ibni Elhac Aziz bin Mehmed	11 Cemaziyelahir 1148	1735	56
285_28_29	Mehmed Efendi ibni Ali Efendi ibni Ömer Ağa	15 Cemaziyelevvel 1148	1735	16
287_08_09	Eşşeyh Mustafa Efendi ibni Elhac Hasan bin Abdullah	11 Cemaziyelahir 1149	1736	34
287_64A	Molla Hüseyin ibni Elhac Hasan Efendi	6 Zilkade 1149	1737	3
288_24	Ümmühan Hatun ibnetü Elhac Mehmed Abdullah	21 Rebiülahir 1150	1737	2
288_74	Tabib Elhac Mehmed Efendi bin Elhac Mustafa	17 Receb 1150	1737	18
290_04_05	Ali bin ? Hüseyin Paşa bin Süleyman	15 Receb 1150	1737	18
288_20	Molla Ali bin Hızır bin Abdullah	24 Zilhicce 1150	1738	7
288_92_93	Mehmed Çorbacı bin Ahmed	10 Ramazan 1150	1738	2
290_12	Fatıma Hatun ibnetü Abdullah	17 Zilhicce 1150	1738	2
290_20	Mehmed Emin Çelebi ibni Mustafa bin Mehmed	18 Zilhicce 1150	1738	2
290_54	? Mehmed Ağa bin Ahmed bin Şaban	15 Muharrem 1151	1738	4
290_55	?	17 Rebiülahir [1151]	1738	2
292_44_45	Osman Kaptan ibni Mustafa	8 Şevval 1151	1739	2
299_07_08	Esseyid Elhac Mustafa bin Elhac Ali bin Derviş	15 Muharrem 1154	1741	12
299_10	Ahmed Efendi ibni Süleyman bin Abdullah	8 Safer 1154	1741	7
299_76	Elhac Suud ibni Elhac Ali bin Elhac Mehmed	1 Receb 1154	1741	4
300_67	Esseyid Mehmed Efendi ibni Esseyid Murad	12 Cemaziyelevvel 1155	1742	3
303_03	Mısri Mehmed Beşe ibni Abdullah	14 Cemaziyelahir 1155	1742	2
300_37_38_39	Elhac Ahmed Kaptan ibni Abdurrahman	5 Zilhicce 1155	1743	4
303_97_98	Abdullah bin Mehmed (?)	16 Safer 1156	1743	7
305_70_71	Elhac Süleyman bin Elhac Mustafa bin Mehmed	17 Receb 1156	1743	3
309_71	Halil beşe ibni Ali	15 Şevval 1158	1745	2
309_83	Edib Mehmed Efendi ibni Ahmed bin Mustafa	7 Zilhicce 1158	1745	29
311_117	Ahmed Çelebi ibni Ali (?)	t.y	t.y	2

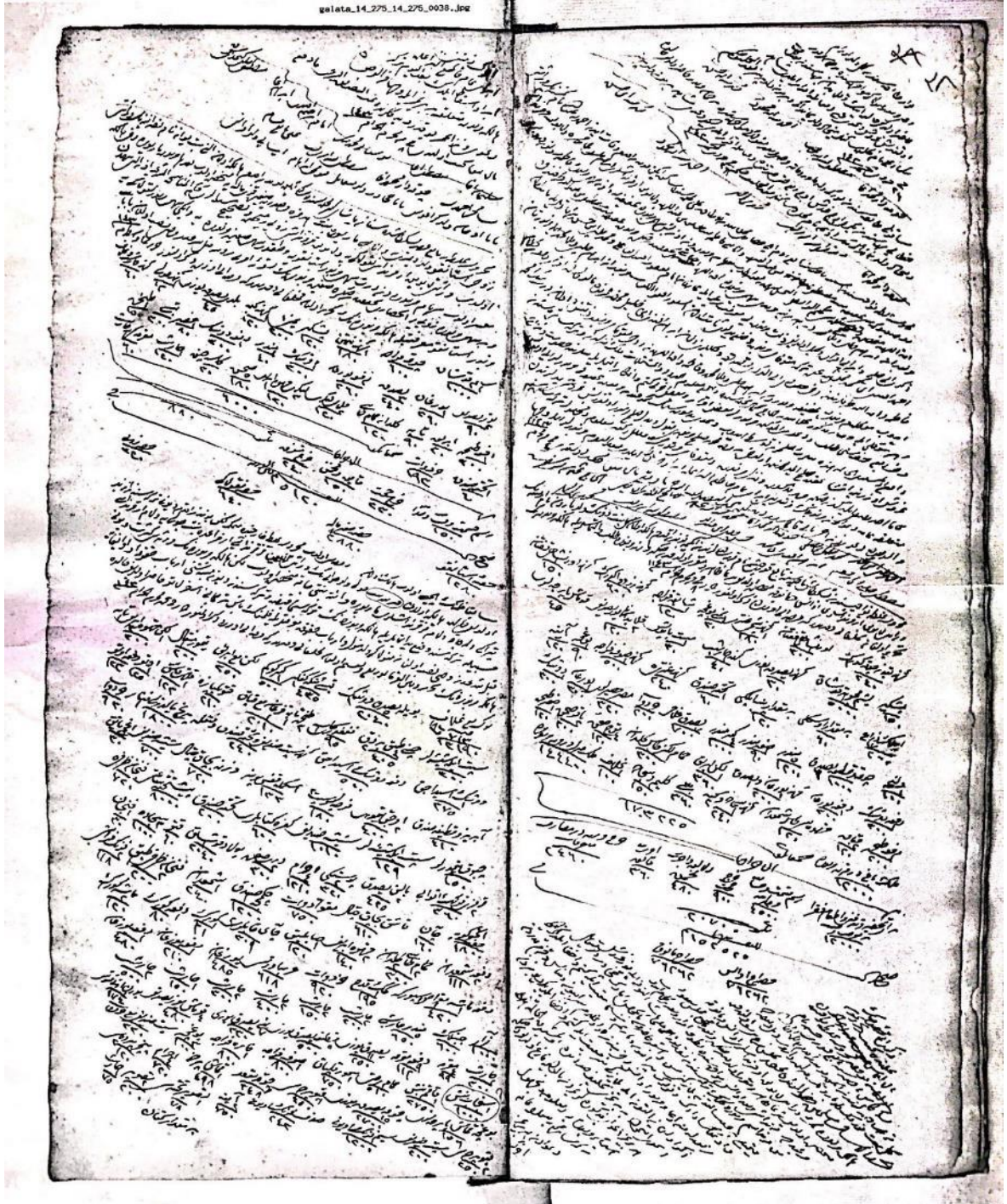
Ek. Tablo 2. Şahısların Terekelerinin (Sadece Bir Adet Kur'an-ı Kerim veya En'am-ı Şerif Kaydı Bulunan) Kronolojik Listesi

Tereke no (ID)	Şahıs adı	Hicri Tarih	Miladi Yıl
265_75	Fatıma binti Veli	14 Muharrem 1140	1727
262_16	Said Efendi ibni Ebubekir Efendi	13 Şaban 1140	1728
262_32	Esseyid Mahmud Halid ibni Esseyid İbrahim	15 Zilkaide 1140	1728
268_77a	Osman bin Mehmed bin Abdullah	7 Rebiülevvel 1141	1728
269_56a	Müezzın Mehmed Halife ibni İbrahim	18 Zilhicce 1140	1728
269_36_37	Örükçü [Örgücü] Mustafa Çelebi bin Osman bin Abdurrahman	5 Ramazan 1141	1729
271_14	Esseyid İbrahim Çelebi bin Ömer bin Abdullah	17 Cemaziyelevvel 1142	1729
271_84	Mataracı ? Bin Elhac Said bin Abdullah	Evail-i Şaban 1141	1729
271_36	Abdurrahman Efendi bin İbrahim Efendi	Gurre-i Şaban 1142	1730
271_92	Mustafa Halil bin Said bin Abdullah	14 Muharrem 1143	1730
271_114_115	Yusuf Çelebi bin Mustafa	14 Cemaziyelevvel 1143	1730
271_117	İbrahim bin Said bin Osman	8 Cemaziyelahir 1143	1730
271_128	Elhac Mustafa bin Abdullah bin Abdurrahman	19 Cemaziyelahir 1143	1730
271_133	Yusuf Hoca ibni Abdullah ibni Abdülmenan	15 Cemaziyelevvel 1143	1730
273_46	Esseyid Ömer Çelebi bin Abdullah	12 Rebiülevvel 1144	1731
276_09	Elhac Süleyman Halil bin Abdullah	18 Cemaziyelevvel 1144	1731
276_11	Elhac Abdullah Odabaşı bin Hasan bin Abdullah	7 Cemaziyelahir 1144	1731
276_25	İmam Mustafa Efendi	Gurre-i Şaban 1144	1732
276_40	Hasan Bey bin Hüseyin bin Abdullah	8 Şevval 1144	1732
276_52	Kantar bin Ömer Çelebi bin Mehmed	Gurre-i Zilhicce 1144	1732
278_13	Elhac Hasan bin Hüseyin bin Ali	15 Safer 1145	1732
278_14_15	Hüseyin İbrahim beşe bin Yusuf bin Ramazan	18 Zilhicce 1144	1732
278_29_30	Helvacızade Elhac Mustafa bin Elhac Mehmed	15 Safer 1145	1732
278_43	Ali Ağa bin Abdülmenan	19 Cemaziyelevvel 1145	1732
280_23	Elhac Abdi bin Elhac Süleyman bin Abdullah	12 Zilkade 1145	1733
280_38	Elhac Mustafa Ağa bin Elhac Ali bin Mahmud	13 Zilkade 1145	1733
280_46	Mustafa Beşe bin Ali	17 Safer 1146	1733
280_63	Mehmed Ağa bin Abdullah	7 Cemaziyelahir 1146	1733
282_63	Ali bin Hasan bin Ahmed	18 Rebiülevvel 1148	1735
282_84	Helvacızade Mehmed Çelebi bin Ali bin Abdullah	8 Cemaziyelevvel 1148	1735
282_87	Hace Fatıma Hatun ibnetü Elhac Ali bin Abdullah	15 Cemaziyelevvel 1148	1735
282_99	Aişe binti Ahmed bin Abdullah	13 Ramazan 1148	1736
287_74	Attar Ali Bey bin Mahmud bin Osman Bey	4 Muharrem 1150	1737
288_33	Fatıma Hatun ibnetü Elhac Ahmed bin Abdullah	9 Cemaziyelevvel 1150	1737
288_63	Molla İsmail ibni Abdullah bin Abdülmenan	8 Şaban 1150	1737
288_67	Hanzade Mehmed Reşid	12 Receb 1150	1737
288_73	Kapıcızade Said Bey bin Mehmed Bey	13 Cemaziyelevvel 1150	1737
288_83	Zeyneb Hatun ibnetü Abdullah	6 Şaban 1150	1737
290_32	Mustafa Çelebi bin Said bin Abdullah	9 Rebiülevvel 1151	1738
290_72	Osman Ağa bin Ahmed bin Abdullah	17 Cemaziyelahir 1151	1738
292_46	Mustafa beşe bin İbrahim Ağa ibni Ali	5 Receb 1151	1738
299_47_48_49	Fatıma binti Mehmed ibni Mehmed	3 Cemaziyelevvel 1154	1741
299_71	Gaffur Mustafa bin Hasan Bey	3 Receb 1154	1741
299_75	Safiye binti Salih bin Mehmed	13 Receb 1154	1741
299_93	? Amine Hatun ibnetü Esseyid Ahmed Efendi ibni Esseyid Mehmed	8 Ramazan 1154	1741
300_42	Elhac Osman bin Hasan	10 Safer 1155	1742
300_61	Rukiye Hatun ibnetü Mehmed bin Elhac Mehmed	12 Rebiülahir 1155	1742
280_29	Elhac Ali	t.y	t.y

Ek. Tablo 3. Sahip Olunan Kitap Sayılarının Mahallelere Göre Dağılımı (İki ve Üzeri Kitap Kaydı Olan Terekelerde)

Tereke no (ID)	Şahıs Adı	Mahallesi	Kitap sayısı
285_04	İsmail Efendi ibni Elhac Aziz bin Mehmed	Cami-i Cedid Mahallesi	56
287_08_09	Eşşeyh Mustafa Efendi ibni Elhac Hasan bin Abdullah	Beylerbeyi Mustafa Çelebi Mahallesi	34
280_26	Eşşeyh Mehmed Efendi bin Eşşeyh Hasan Efendi	Seferikoz Mahallesi	33
309_83	Edib Mehmed Efendi ibni Ahmed bin Mustafa	Elhac Hasan Mahallesi	29
271_60	İbrahim Efendi ibni Mehmed	Sinan Paşa Mahallesi	26
269_32_33	Suud Efendi ibni Mehmed Efendi bin Abdürrahim	Defterdar Ebulfazl Mahallesi	19
273_12	Durali Said Efendi bin Elhac Ali bin Abdullah	Cami-i Cedid Mahallesi	19
288_74	Tabib Elhac Mehmed Efendi bin Elhac Mustafa	Cami-i Kebir Mahallesi	18
290_04_05	Ali bin ? Hüseyin Paşa bin Süleyman	Ayasofya-i Kebir Kurbu	18
282_36b	Ali Efendi bin Şaban bin Abdülmenan	Selimiye Hatun Mahallesi	16
282_89	Hafız Elhac Mustafa Efendi ibni Osman	Kâtib Mustafa Çelebi Mahallesi	16
285_28_29	Mehmed Efendi ibni Ali Efendi ibni Ömer Ağa	Cihan-ı kebir Mahallesi	16
299_07_08	Esseyid Elhac Mustafa bin Elhac Ali bin Derviş	Piyale Paşa Mahallesi	12
282_43	Elhac Hasan bin Mustafa bin Abdullah	Piyale Paşa-i Kebir Mahallesi	10
276_46	Osman Ağa bin Ömer bin Abdullah	Cihankebir Mahallesi	7
282_85	Mustafa Halebi ibni Elhac Yusuf bin Abdullah	Ekmekçi Paşa Mahallesi	7
288_20	Molla Ali bin Hızır bin Abdullah	Yenmez(?) Mahallesi	7
299_10	Ahmed Efendi ibni Süleyman bin Abdullah	Selimiye Hatun Mahallesi	7
303_97_98	Abdullah bin Mehmed (?)	Sinan Paşa Mahallesi	7
282_35b_36	Derviş Mehmed Efendi bin Derviş Mehmed	Kulaksız Ahmed Mahallesi	6
290_54	? Mehmed Ağa bin Ahmed bin Şaban	Alaca Mehmed Mahallesi	4
299_76	Elhac Suud ibni Elhac Ali bin Elhac Mehmed	? Efendi Mahallesi	4
300_37_38_39	Elhac Ahmed Kaptan ibni Abdurrahman	Seferikoz Mahallesi	4
271_136	Elhac Mustafa ?	Cami-i Cedid Mahallesi	3
271_139	Elhac Said Efendi bin Elhac Ahmed Efendi	Yeldeğirmeni Mahallesi	3
278_32	Elhac Said bin Süleyman bin Abdurrahman	Cihankebir Mahallesi	3
282_31_32	Elhac Abdurrahman Ağa bin Elhac Hüseyin	Sirkeci Muslihiddin Mahallesi	3
282_35a	Rukiye Hatun ibnetü Ahmed bin Abdullah	Alaca Mehmed Mahallesi	3
284_07	Salih Hatun	Elhac Hüsrev Mahallesi	3
287_64A	Molla Hüseyin ibni Elhac Hasan Efendi ibni Hamdullah Efendi	Molla Çelebi Mahallesi	3
300_67	Esseyid Mehmed Efendi ibni Esseyid Murad	Elhac Cemaleddin Mahallesi	3
305_70_71	Elhac Süleyman bin Elhac Mustafa bin Mehmed	Celaleddin Bey Mahallesi	3
268_77b	İbrahim Efendi ibni Abdurrahman ibni Abdullah	Piyale Paşa-i Sağır Mahallesi	2
269_56b	Elhac Hüseyin Reşid bin Abdullah	Müeyyedzâde Mahallesi	2
271_108	Kemankeş Hacı Ali bin Musa bin Abdurrahman	Seydi [Seyid] Ali Mahallesi	2
273_54	? Mehmed Ağa bin Mustafa bin Abdullah	Elhac Yahya Mahallesi	2
282_66	Mehmed Ağa bin Ahmed Ağa	Kâtib Mustafa Efendi Mahallesi	2
282_76	Molla Mehmed bin Ali bin Şaban	İbrahim Efendi Mahallesi	2
284_03	Hatice binti Abdullah	Piyale Paşa-i Kebir Mahallesi	2
288_24	Ümmühan Hatun ibnetü Elhac Mehmed Abdullah	İlyas Çelebi Mahallesi	2
288_92_93	Mehmed Çorbacı bin Ahmed	Sağır-i Kethüda Mahallesi	2
290_12	Fatıma Hatun ibnetü Abdullah	Yolcuzâde Mahallesi	2
290_20	Mehmed Emin Çelebi ibni Mustafa bin Mehmed	Cihan-ı kebir Mahallesi	2
290_55	?	?	2
292_44_45	Osman Kaptan ibni Mustafa	Okçu Musa Mahallesi	2
303_03	Mısri Mehmed Beşe ibni Abdullah	Sarı Lütfi Mahallesi	2
309_71	Halil beşe ibni Ali	Sakabaşı	2
311_117	Ahmed Çelebi ibni Ali (?)	?	2
275_38_39	Rüsvani (?)	Galata haricinde mesken	1+

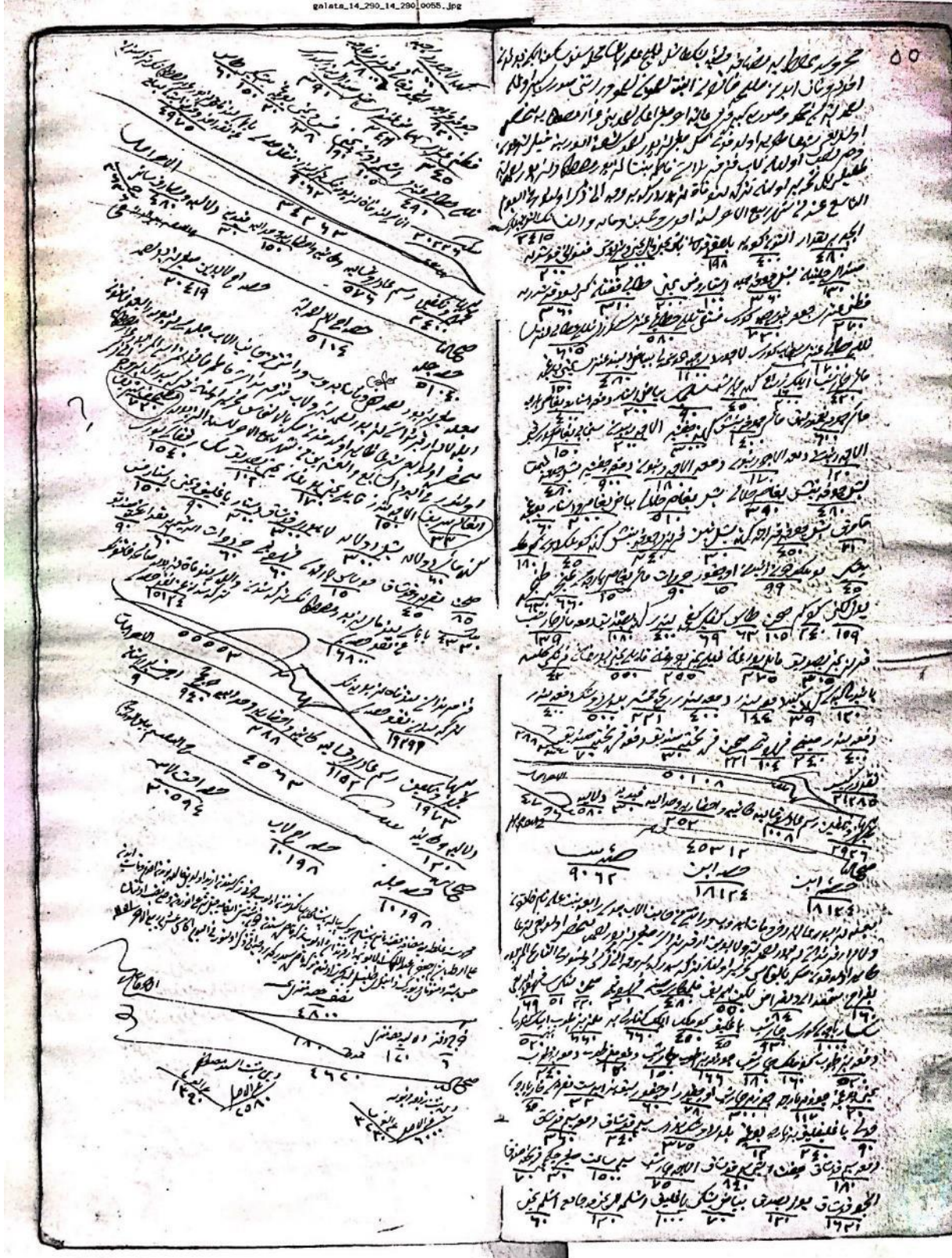
EK 1:

GSS, No: 275/v38/v39

EK 2:

galata_14_290_14_2900055.jpg

EK 3:

galata_14_262_14_268_0077.jpg

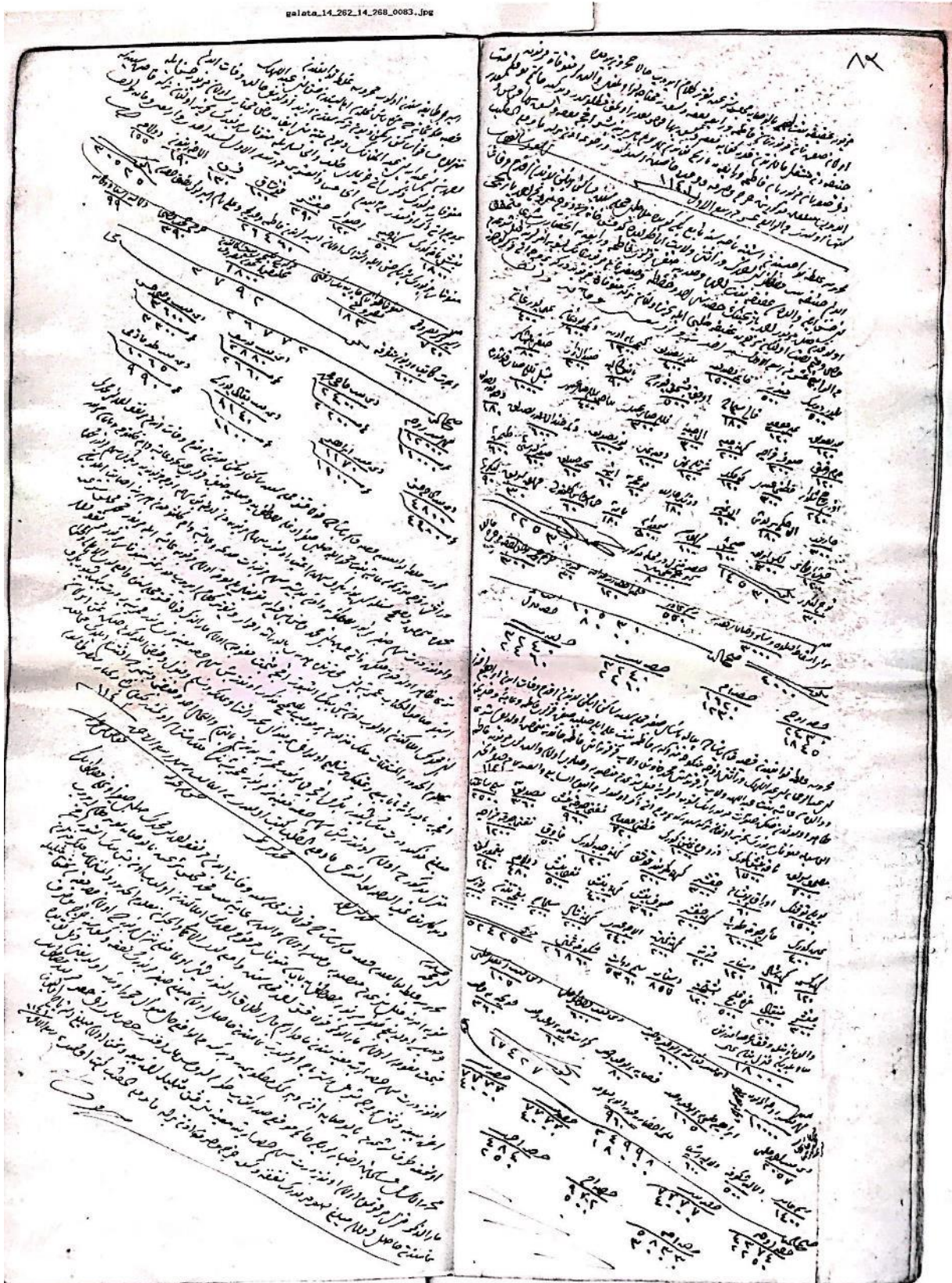
776

۷۷

Handwritten Ottoman Turkish text, likely a legal document or account book. The text is written in a cursive script and is organized into columns and rows. It includes various entries, possibly names and amounts, and is signed at the bottom. The document is numbered 776 in the top right corner and 77 in the top right corner of the page. The text is dense and covers most of the page area.

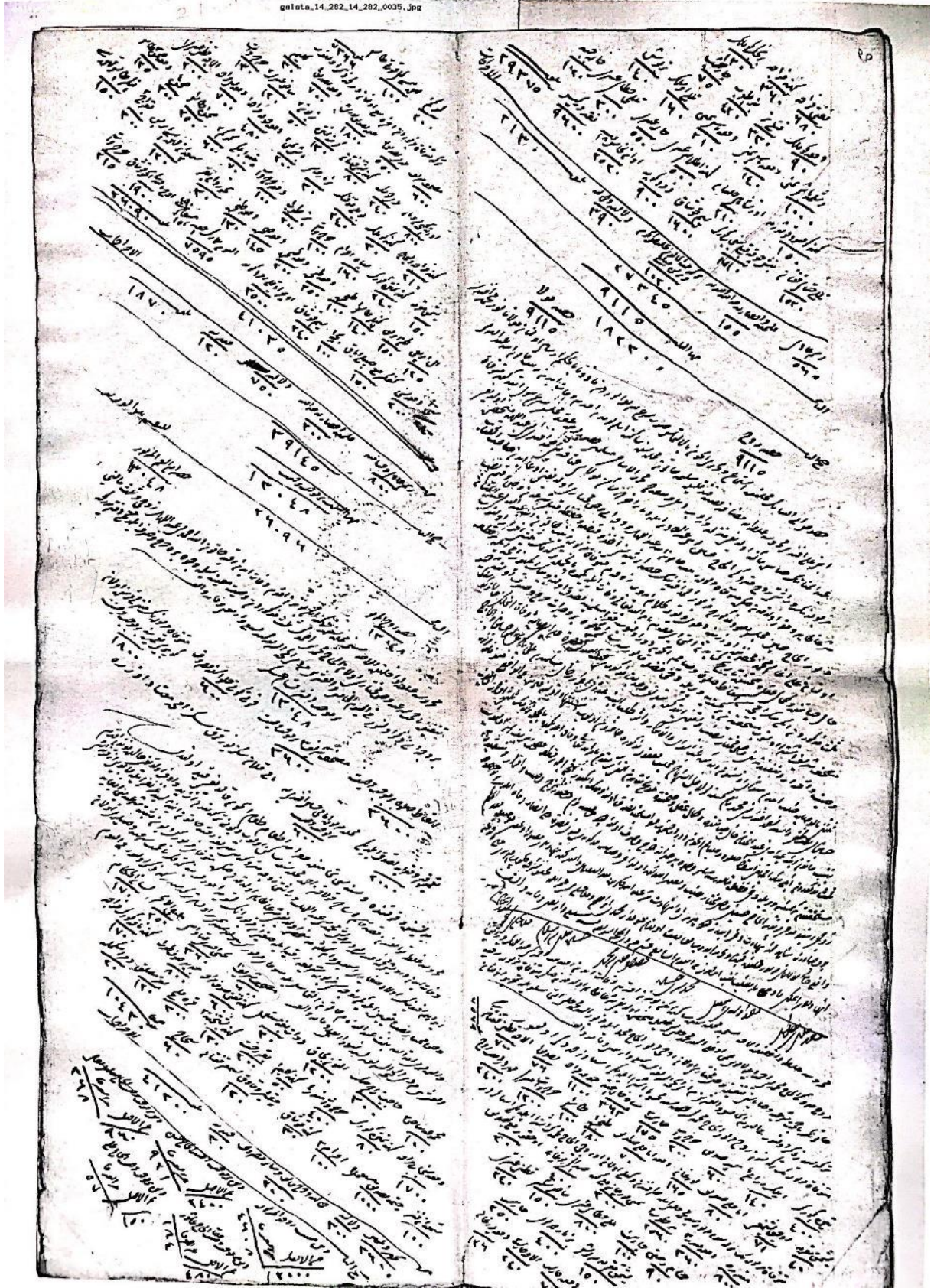
EK 4:

galata_14_262_14_268_0083.jpg

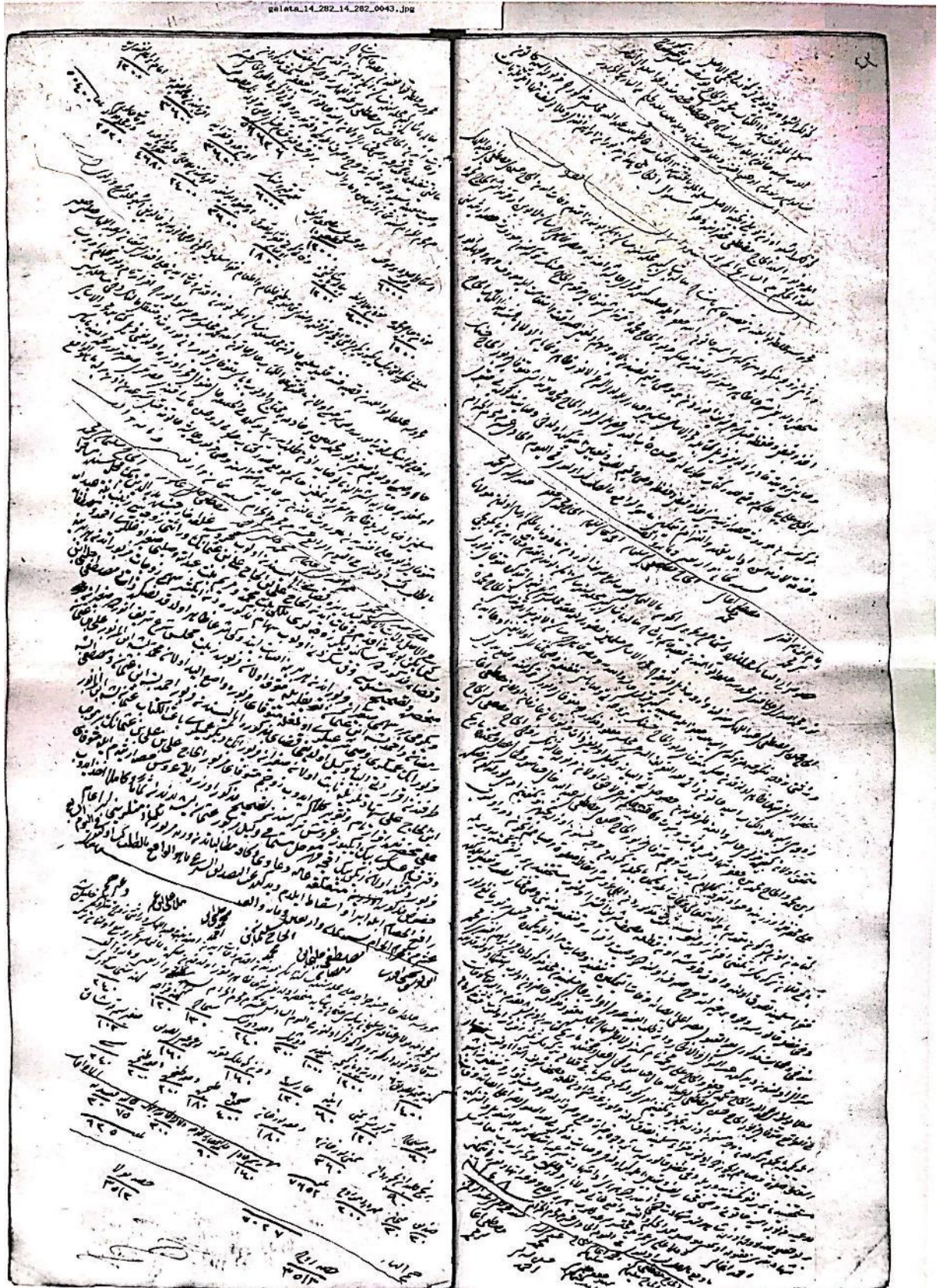

GSS, No: 268/v83

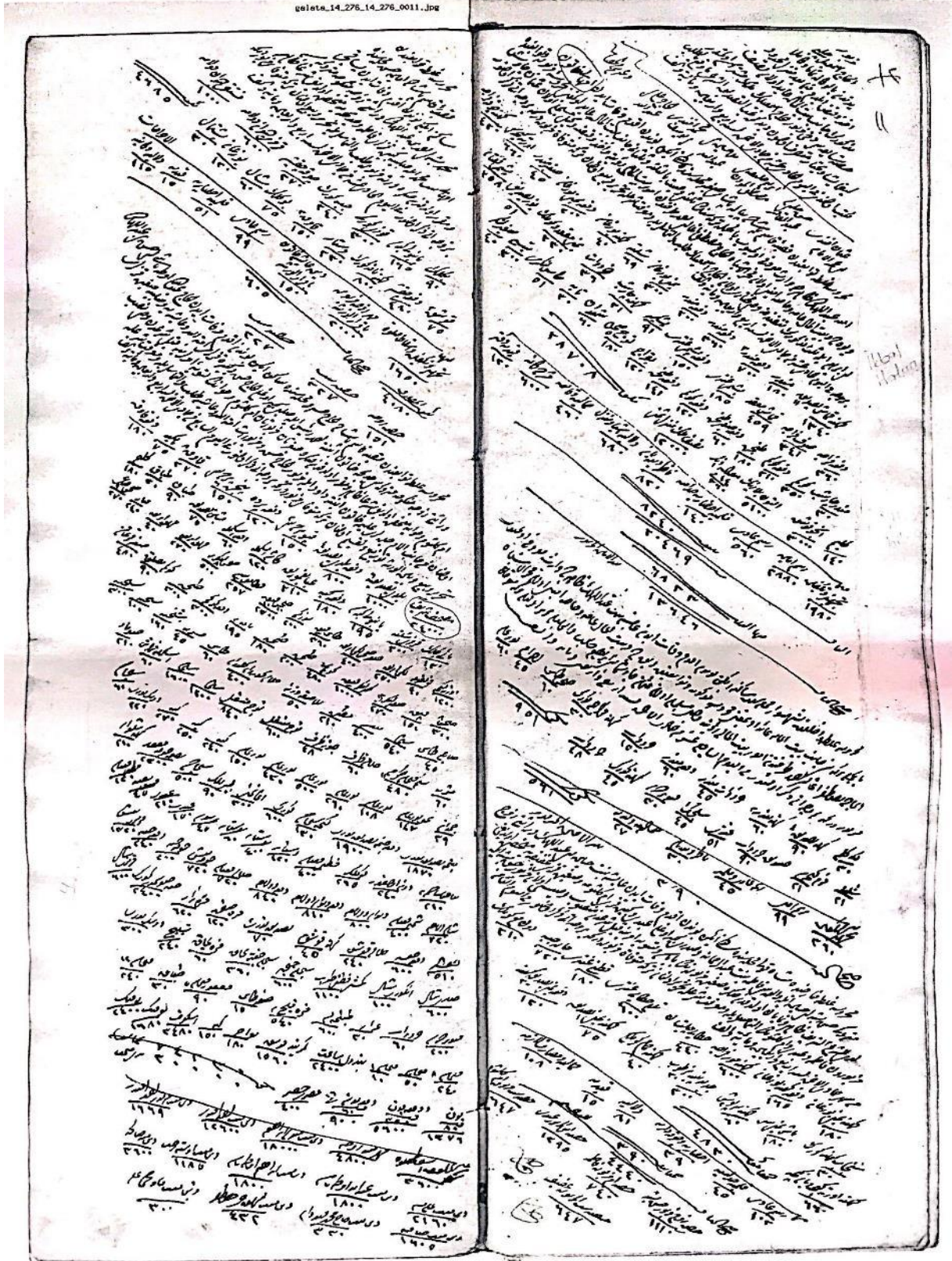
Ek 5:

EK 6:

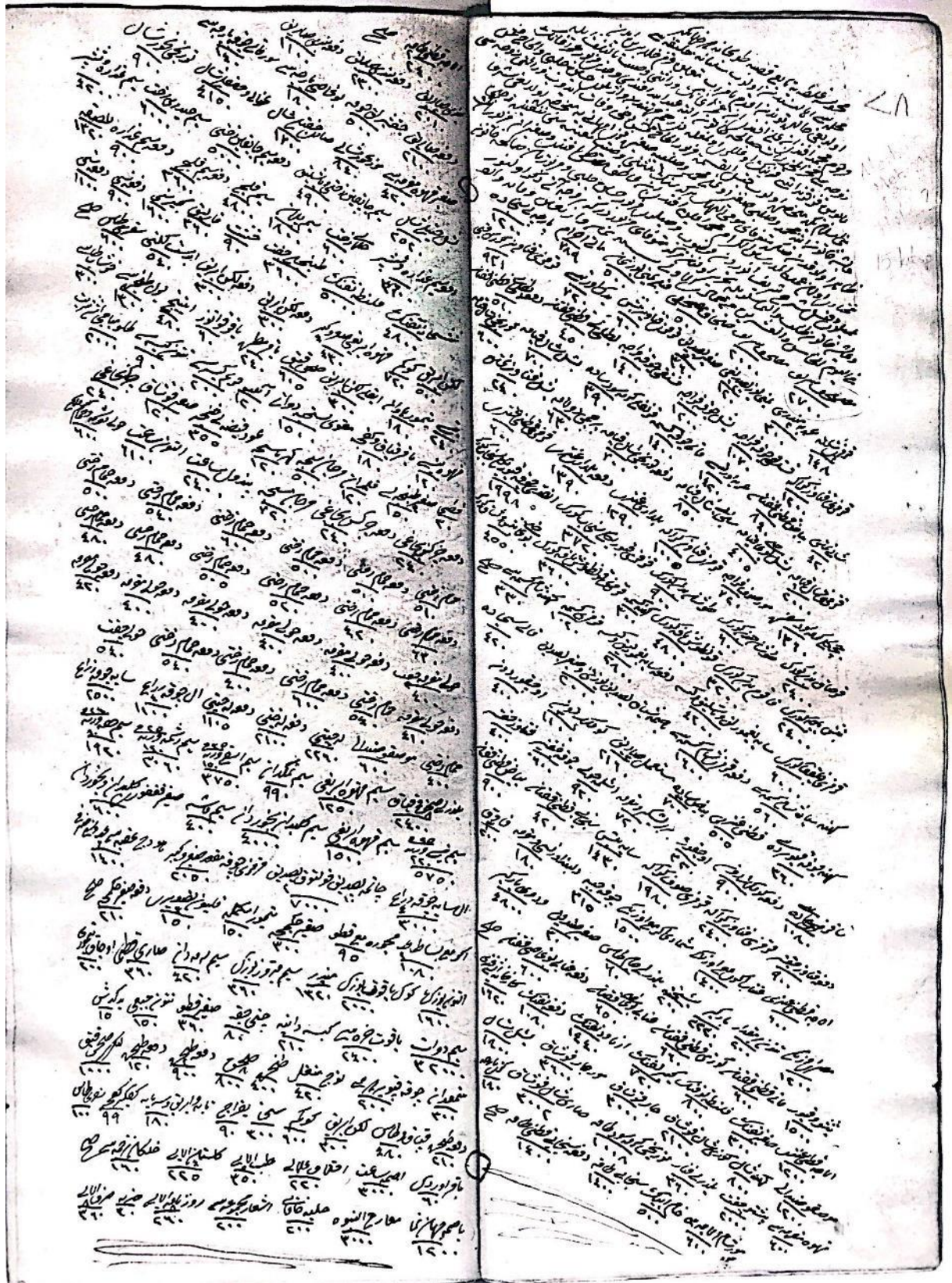
EK 7:

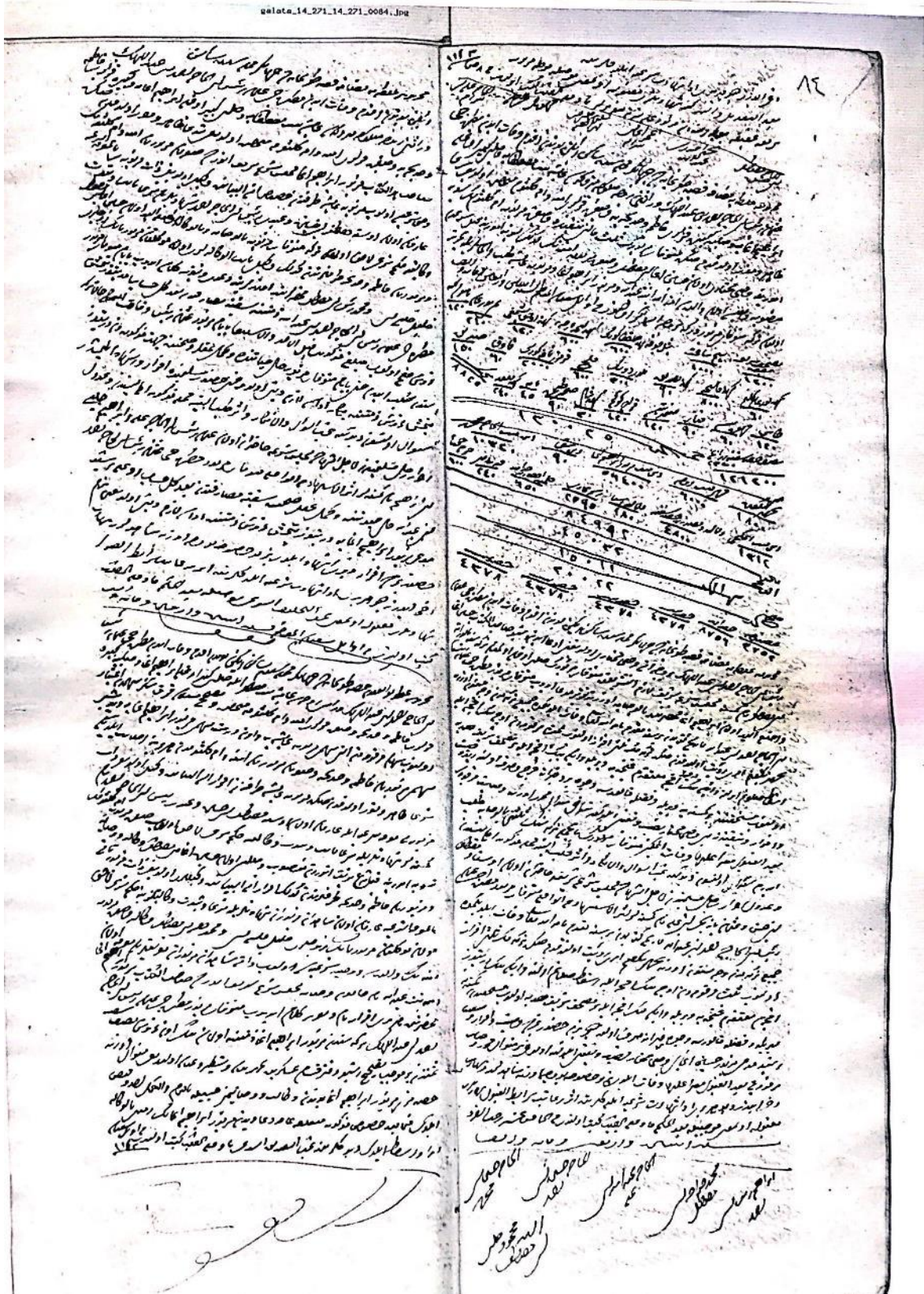
GSS, No: 276/v11

EK 8:

galata_14_285_14_285_0028.jpg

EK 9:

EXTENDED ABSTRACT

Estate records were formed by all the movable or immovable properties left behind by the deceased persons, who were named as "kassam" within the framework of Islamic law and registered by "clerks".

Estate records are among the indispensable primary sources of social history studies, as they contain important information about the professions, socio-economic and intellectual levels of the deceased persons, their belongings, and the family past they left behind. Book titles are also frequently found in the estate records of all kinds of things that people have while they are alive. It is possible to have information about the types of books owned by the individual and their intellectual life levels by examining these estates.

The aim of this study is to reveal the relationship of people who died in the Galata region, which was known to have a certain socio-cultural level in the first half of the 18th century, from the books in estate records. 97 records were included in the scope of this research, which were included in the Galata kadi registers in the 18 years period between 1727-1745 (H.1140-1158) and whose books were recorded in the list of items.

In the study, it was assumed that the average of the ratio of the total value of the books owned by 49 people who lived in the Galata region in the second half of the 18th century and who were included in this study, with two or more book records in their copies, to their total wealth was greater than 2% before the research, and the only sample applied in this context. According to the t-test result, this difference was found to be statistically significant. In the research, 97 record records were analyzed by content analysis method, and the quantitative relations of all of them with the total number of books in the list of items were reported by looking at the sexes, professions, neighborhoods of the owners, the types of books they own, and the ratio of their total wealth left behind. According to some findings, the most common year in book records in the studies examined between 1727 and 1745 is the year 1735, and the Galata neighborhoods, where the ownership of the books were most intense, were Cami-i Cedid and Cami-i Kebir neighborhoods with their names at that time.

It is undoubtedly impossible to make definitive judgments from these data, but seeing that the Ottomans and Galata society, who had just met the printed books, could have these books, reveals the value they give to these books.

As a result, it is thought that this research, which tries to reveal the relations of people who lived in the Galata region between 1727 and 1745 with the book and library, will shed some light on the researchers working in the field of books and library culture in the Ottoman Empire.